

TALABALARNING HUQUQIY SAVOTHONLIGI RIVOJLANISHINING PEDAGOGIKALIK SHARTLARI

Aymuratova Sárbinaz Jeńisbaevna

Ajiniyaz nomidagi NDPI Magistratura bo'limi «Bilimlendiriw mekemelerin basqarıw» sohasi 2-kurs magistrantı.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14520560>

Annotociya. Bu maqolada talabalarning huquqiy savothonligi rivojlanishining pedagogikalik shartlari haqida sóz etilgen.

Kalit sózlar: talaba, pedagogika, yondashuv, jarayon, psixologiya.

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE DEVELOPMENT OF STUDENTS' LEGAL LITERACY

Abstract. This article discusses the pedagogical conditions for the development of students' legal literacy.

Keywords: student, pedagogy, approach, process, psychology.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ РАЗВИТИЯ ПРАВОВОЙ ГРАМОТНОСТИ СТУДЕНТОВ

Аннотация. В данной статье говорится о педагогических условиях развития правовой грамотности студентов.

Ключевые слова: студент, педагогика, подход, процесс, психология.

Jamiyatning taraqqiyoti ko'p jihatdan fuqarolarning huquqiy savodxonlik darajasiga bog'liq. Huquqiy bilimga ega bo'lgan va qonunchilikka amal qiluvchi fuqarolar jamiyatning barqaror rivojlanishini ta'minlaydi. Talabalar – bu jamiyatning intellektual qatlami bo'lib, kelajakda davlat boshqaruvi, huquqiy tizim va boshqa sohalarda yetakchi bo'lish imkoniyatiga ega shaxslardir. Shuning uchun ularning huquqiy savodxonligini oshirish davlat va ta'lim tizimi oldidagi dolzarb vazifa hisoblanadi. Ushbu maqsadga erishishda pedagogikaning o'ziga xos tamoyillari va yondashuvlari muhim ahamiyatga ega.

Huquqiy savodxonlik — bu fuqarolarning huquqiy bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishi, qonunlarni tushunishi va ularga amal qilish qobiliyatidir.

Huquqiy savodxonlikning asosiy komponentlari:

Huquqiy bilim: Talabalar davlatning qonunchilik tizimi, huquqiy hujjatlar va qonunlar haqida bilimga ega bo'lishlari kerak. Huquqiy madaniyat: Huquqiy me'yorlarga hurmat va ularga amal qilish mas'uliyati. Amaliy ko'nikma: O'z huquqlarini himoya qilish va qonuniy asosda masalalarni hal qilish qobiliyati.

Huquqiy savodxonlikning ahamiyati:

Talabalarda huquqiy ong va mas'uliyatni shakllantiradi; Jamiyatda qonuniylikni ta'minlashga yordam beradi;

Fuqarolik jamiyatining barqaror rivojlanishini ta'minlaydi.

Talabalarning huquqiy savodxonligini rivojlantirishning zarurati. Zamonaviy jamiyatda talabalar quyidagi sabablarga ko'ra huquqiy bilimlarga ega bo'lishlari kerak: Huquq va burchlarni anglash: Talabalar davlat fuqarosi sifatida o'z huquq va burchlarini to'g'ri tushunib, ularni himoya qilishlari zarur.

Qonunbuzarliklarning oldini olish: Huquqiy bilimga ega talaba jinoyatchilik va boshqa noqonuniy xatti-harakatlardan o'zini himoya qiladi.

Faol fuqarolik pozitsiyasi: Talabalar jamiyat hayotida faol qatnashib, qonuniy tashabbuslarni ilgari suradilar.

Globalizatsiya sharoitida raqobatbardoshlik: Xalqaro huquqiy me'yorlarni bilish talabalarni xalqaro maydonda faol bo'lishga undaydi.

Huquqiy savodxonlikni shakllantirish jarayoni tizimli va izchil yondashuvni talab qiladi.

Bunda pedagogik yondashuvlar asosiy o'rin tutadi:

1. Nazariy ta'lim Huquqiy bilimlarni nazariy jihatdan o'rgatish uchun:

O'quv dasturlari va darsliklar: Maxsus huquqiy fanlar ("Huquqshunoslik asoslari", "Konstitutsiyaviy huquq")ni kiritish. Ma'ruza va seminarlar: Talabalarga asosiy qonunlar, huquqiy tushunchalar haqida ma'lumot berish. Interfaol metodlar: Muhokama, guruhiy ish va keys-stadilar orqali bilimlarni chuqurlashtirish. 2. Amaliy mashg'ulotlar Talabalar huquqiy masalalarni amalda hal qilishni o'rganishlari uchun: Sud majlislarida ishtirok: Talabalar sud jarayonlarini kuzatib, huquqiy muammolarni amalda qanday hal etilishini o'rganadilar. Rolli o'yinlar: Huquqiy holatlarni modellashtirish orqali muammolarni tahlil qilish. Huquqiy maslahatlar: Advokatlar, prokurorlar va sudyalalar bilan uchrashuvlarni tashkil qilish.

3. Elektron va multimedia resurslari Onlayn platformalar: Elektron darsliklar, huquqiy testlar va treninglar orqali talabalarni ta'lim jarayoniga jalb etish. Audiovizual vositalar: Huquqiy mavzudagi filmlar, hujjatli filmlar va videoroliklar. Mobil ilovalar: Huquqiy axborot olish uchun qulay dasturlar.

4. Mustaqil ish va tashabbus Talabalar o'z huquqiy bilimlarini mustaqil ravishda oshirishlari uchun: Tadqiqot ishlari: Huquqiy mavzularda maqolalar va hisobotlar yozish. Ko'ngillilik dasturlari: Huquqiy maslahatlar markazlarida faoliyat yuritish.

5. Talabalarda huquqiy madaniyatni shakllantirish Huquqiy madaniyat talabaning o'z huquq va burchlariga ongli yondashishini, qonuniy xatti-harakatlarni ustuvor qo'yishini talab qiladi. Uni shakllantirishda quyidagilar muhim:

Axloqiy tarbiya: Talabalarga qonunlarni hurmat qilish va ularga rioya qilishni targ'ib qilish. Fuqarolik mas'uliyati: Talabalarning ijtimoiy muammolarni hal etishda qonuniy yo'llarni tanlashini rag'batlantirish. Huquqiy targ'ibot: Talabalar orasida huquqiy mavzularda davra suhbatlari, seminarlar o'tkazish.

6. Huquqiy savodxonlikni baholash va monitoring Talabalarning huquqiy bilim darajasini aniqlash uchun: Testlar: Nazariy bilimlarni baholash.

Vaziyatli masalalar: Huquqiy holatlarni hal qilish orqali amaliy ko'nikmalarni baholash. So'rovnomalar: Talabalarning huquqiy ong va munosabatlarini aniqlash.

Talabalarning huquqiy savodxonligini rivojlantirish nafaqat ularning shaxsiy muvaffaqiyatiga, balki jamiyat barqarorligiga ham xizmat qiladi. Bu jarayon ta'lim-tarbiya jarayonining asosiy qismi bo'lib, zamonaviy pedagogik yondashuvlarni qo'llashni talab qiladi.

Talabalarda huquqiy madaniyatni shakllantirish orqali ularda qonunlarga hurmat va fuqarolik mas'uliyati rivojlanadi. Shu sababli, huquqiy savodxonlikni oshirish bo'yicha kompleks va tizimli chora-tadbirlarni amalga oshirish muhimdir.

Huquqiy ong—bu jamiyatda kishilarning huquq to‘g‘risidagi qarashlaridir, chunki huquqiy normalar jamiyatning iqtisodiy, siyosiy va madaniy hayotida kishilar o‘rtasida turli ijtimoiy munosabatlarni tartibga solishda muhim rol o‘ynaydi. Huquq normalari bilan ijtimoiy munosabatlarni tartibga solishda huquqiy ong, ya‘ni kishilarning huquqni bilishligi, huquq normalarni bajarishligi katta ahamiyatga egadir.

Huquqiy ong jamiyatda ijtimoiy ongni boshqa ong shakllaridan falsafa, siyosat, din, axloqan farq qiladi. Huqukiy ong jamiyatda ijtimoiy ongning maxsus shakli bo‘lib hisoblanadi, chunki huquqiy ong keng tushuncha bo‘lib, jamiyatda huquqiy normalarni qabul qilish, ularni turmushda qo‘llash, huquq to‘g‘risida bilimlarning, ya‘ni huquqiy madaniyat va huquqiy tarbiya to‘g‘risidagi murakkab ijtimoiy vaziflarni o‘z ichiga oladi. Huquqiy ong huquq bilan uzviy ravishda borliq. Huquqiy ong va huquqning munosabatlari uning quyidagi xususiyatlarida namoyon bo‘ladi. — jamiyatda huquqiy ong qonun va boshqa huquq normalarni qabul qilishda turli g‘oyalarni rivojlantirishda, ularni qabul qilishda muhim rol o‘ynaydi. — jamiyatda huquqiy ong barcha fuqarolarning, davlat organlarini, ayniqsa huquqni muhofaza qiluvchi organlar sud, prokuratura, ichki ishlar organlari, milliy xavfsizlik xizmati, adliya organlari va mansabdor shaxslarni huquqni to‘g‘ri hayotda qo‘llash uchun ular bilan turli ijtimoiy munosabatlarni tartibga solishda muhim ahamiyatga ega.

— jamiyatda huquqiy ong amaldagi davlatning harakatda bo‘lgan huquqiy normalarni tartibga solishda, kodifikasiya qilishda muhim rol o‘ynaydi. — jamiyatda huquqiy ong boshqa ijtimoiy shakllaridan huquq, majburiyat, burch, huquqbuzarlik va qo‘llaniladigan jazo choralari bilan farq qiladi. Huquqiy ong davlatning huquqiy normalarni qabul qilish, huquqiy tashabbuskorlik faoliyatini amalga oshirishda, huquqiy normalarni turmushda qo‘llashda ular bilan kishilar o‘rtasidagi turli ijtimoiy munosabatlarni tartibga solishda katta ahamiyatga ega.

Chunki davlat miqyosida har qanday qonun va boshqa huquqiy normalar qabul qilishdan oldin huquqshunos mutaxassislar tomonidan o‘rganib chiqiladi. Shuning uchun xukuqshunoslar qanchalik siyosat va amaliyotni yaxshi bilsa, qabul qilinadigan huquq normalari shunchalik mustaqkam bo‘ladi. O‘zbekiston Respublikasi mustakillikka erishgandan so‘ng, fuqarolarning huquqiy ongligi natijasida huquqshunos mutaxassis olimlarning ishlashi natijasida bozor iqtisodiyotining iqtisodiy huquqiy asosini yaratuvchi ko‘pgina qonunlar qabul qilindi.

Jumladan, O‘zbekiston Respublikasining Konstitusiyasi asosida bir qancha O‘zbekiston Respublikasining fuqarolik, jinoyat, meqnat, ma‘muriy na boshqa kodekslari qabul qilindi.

Huquqiy ong huquq tug‘risidagi kishilarning qarashlarini o‘rgatar ekan, u o‘zining tuzilishiga egadir, ya‘ni mafkura va huquqiy psixologiyadan iborat. Huquqiy mafkura deganda, jamiyatdagi turli sinflarning tabaqa, millat va elatlarning huquq to‘g‘risidagi qarashlari tushuniladi.

Jamiyatda qabul qilinadigan davlatning asosiy qonuni Konstitusiya va boshqa qonunlar, huquqiy normalar jamiyatdagi hukmron sinf, millat va elat manfaati nuqtai nazaridan qabul qilinadi. Huquqiy mafkura har bir davlatda tashqari, huquqshunoslik fanlarni ham o‘z ichiga oladi.

Huquqiy psixologiya deb jamiyatda har bir kishining to‘g‘risida qarashlari, bilimlari tushuniladi. Psixologiyaning paydo bo‘lishida va rivojlanishida jamiyatdagi barcha ijtimoiy guruhlar va kishilar qatnashadi.

Mana shuning uchun huquqiy mafkura va huquqiy psixologiya bir — biri bilan o‘zaro aloqadordir.

Huquqiy mafkura va huquqiy psixologiya ijtimoiy hodisalarning juda murakkab shakli bo‘lgan mohiyatini ochib beradi. Jamiyatda huquqiy ongni rivojlantirishda, normalarni qabul qilishda huquqiy mafkura asosiy qal qiluvchi rol o‘ynaydi. Chunki huquqiy mafkura jamiyatdagi huquqiy ustqurmaning mavjudligini, talabga javob berishini, normalarning kishilar o‘rtasidagi turli ijtimoiy munosabatlarni tartibga solib mustaqamlashga va rivojlantirishga katta yordam beradi. Huquqiy psixologiya huquqiy mafkuraning ta‘minlab turuvchi asosiy ozuqadir. Chunki huquqiy psixologiya to‘g‘risida alohida shaxslarni va jamoatchilikning ongidan tashkil topgan.

Jamoatchilik huquqiy ongi shaxsi fuqarolarning huquqiy ongidan iborat.

2. Huquqiy ongni rivojlantirishda huquqiy madaniyat va huquqiy ong tarbiyaning roli.

Huquqiy madaniyat kishilarning to‘g‘risidagi bilimga qonunga bo‘lgan hurmati normalarning bajarishi, ularga amal qilmaganda huquqbuzarliklar sodir qilinsa, tegishli jazo choralari olishiga aytiladi. O‘zbekistonda demokratik huquqiy davlatni shakllantirish jamiyat, mansabdor shaxslar va fuqarolarning madaniyatini oshirishni talab qiladi.

Shuning uchun huquqiy davlatning muhim belgisi — bu huquqiy madaniyatdir. O‘zbekistonda bozor iqtisodiga o‘tish uchun turli demokratik islohotlarni o‘tkazishni talab qiladi.

Bu esa fuqarolarning ongi va huquqiy madaniyatini rivojlantirishni talab qiladi, huquqiy madaniyat bu umuminsoniy madaniyatning bir qismi bo‘lib hisoblanadi. Huquqiy madaniyatda kishilar qanchalik madaniyatli bo‘lsa, shunchalik huquq normalari qonunlarni bilsa, yuridik adabiyotlarni bilib ularga amal shunchalik huquq buzilishi kam bo‘ladi.

REFERENCES

1. Мирзиёев Ш.М. Эркин ва фаровон, демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз. – Т: ”Ўзбекистон”. 2016.
2. Мирзиёев Ш.М. Қонун устуворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш – юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови. –Т, ”Ўзбекистон”, 2017.
3. Таджиханов У, Саидов А. Хуқуқий маданият назарияси. 1-том. Ўз. Рес. ИИВ Акад. –Т.: 1998.
4. Гузнов А.Г, Право как явление культуры: Дис. ...канд. юрид. наук. МГУ им. М.В. Ломоносова. - М.: 1994.
5. Холмўминов Қ. Давлат ва ҳуқуқ назарияси, ўқув қўлланма. Т,2000. Бобоев Ҳ.Б., Одиловқориев Ҳ.Т. Давлат ва ҳуқуқ назарияси. Дарслик, Т, 2000